

Gn 45,1-15

Josef se už nemohl ovládnout přede všemi, kdo stáli kolem něho, a křikl: „Jděte všichni pryč!“ Tak u něho nezůstal nikdo, když se dal poznat svým bratrům. Hlasitě se rozplakal. Slyšeli to Egyptané, slyšel to dům faraónův. Tu řekl bratrům: „Já jsem Josef. Můj otec vskutku ještě žije?“ Bratři mu však nemohli odpovědět; tak se ho zhržili. Josef je proto vyzval: „Přistupte ke mně.“ Když přistoupili, řekl jim: „Já jsem váš bratr Josef, kterého jste prodali do Egypta. Avšak netrapte se teď a nevyčítejte si, že jste mě sem prodali, neboť mě před vámi vyslal Bůh pro zachování života. V zemi trvá po dva roky hlad a ještě pět let nebude orba ani žeň. Bůh mě poslal před vámi, aby zajistil vaše potomstvo na zemi a aby vás zachoval při životě pro veliké vysvobození. A tak jste mě sem neposlali vy, ale Bůh. On mě učinil otcem faraónovým, pánem celého jeho domu a vladařem v celé egyptské zemi. Putujte rychle k otcí a řekněte mu: ‚Toto praví tvůj syn Josef: Bůh mě učinil pánem celého Egypta. Nerozpakuj se a sestup ke mně. Budeš bydlet v zemi Gošenu, a tak mi budeš nablízku i se svými syny a vnuky, s bravem a skotem i se vším, co je tvé. Postarám se tam o tebe, neboť bude ještě pět let hladu, abys neměl nouzi ani ty ani tvůj dům ani nic z toho, co je tvé.‘ Vidíte na vlastní oči, i můj bratr Benjamín to vidí, že jsem to já sám, kdo s vámi mluvím. Povězte otcí, jakou vážnost mám v Egyptě, a vše, co jste viděli. Pospěšte si a přiveďte ho sem.“ Padl svému bratru Benjamínovi kolem krku a rozplakal se a Benjamín plakal na jeho šíji. Políbil také všechny bratry, sklonil se k nim a plakal. Teprve potom se bratři rozhovořili.

Milé sestry, milí bratři,

když jsem si rozmyslela dnešní kázání, podívala jsem se, co o odpuštění říkají psychologové. Zjistila jsem, že psychologie odpuštění je celé vědní odvětví, literatura k němu je nepřehledná a odborníci se shodnou/neshodnou. Překvapilo mne, že jsou tací, kteří považují odpuštění za nežádoucí – a dá se to pochopit, pokud si pod pojmem odpuštění představujeme, že zločinec ujde trestu a oběť nezpracuje svou bolest a hněv. Jenže to, jak uvidíme, odpuštění není, to by bylo laciné. Pokud jsem si z toho mála, co se mi podařilo přečíst, něco vzala, pak nejspíš to, že odpuštění má nejrůznější podoby, protože se odehrává mezi různými lidmi a jeho potřeba se objevuje v různých situacích. Není jeden recept.

Považujme tedy i náš oddíl z Gn 45 za jednu z možností. Výhodou tohoto vyprávění je, že si ho můžeme rozdělit do fází, můžeme sledovat, jak se odpuštění krůček po krůčku děje, je to dlouhý proces. Veleldlouhý. Na začátku se synové praotce Jáкова rozhodnou, že se zbaví nesnesitelného tatínkova mazánka a vejtahy Josefa. Nejdřív ho chtěli zabít a hodit do cisterny, pak by se bývali spokojili s tím, že ho hodí do cisterny živého, ale nakonec ho na Judovu intervenci prodali do otroctví. Mezi tímto okamžikem a jejich znovushledáním v Egyptě, mezi Gn 37 a 45, uplyne 22 let. Plyne z toho první ponaučení: když někomu opravdu ublížíme nebo někdo ublíží nám, nesmaže se to ani časem, ani vzdáleností. Smíření chce naši práci.

Kdo si v Bibli přečte ten velký příběh, který začíná kapitolou 42 a končí kapitolou 45 a je nadepsán „Josefovi bratři v Egyptě“, možná pojme podezření, že si Josef na bratřích chce tak trochu zchladit žáhu. Když bratři s výjimkou Benjamína, který zůstal u starého Jáкова, přijdou nakoupit potravu, Josef je pozná, ale sám zůstává nepoznán a „mluví s nimi tvrdě“ (Gn 42,7). A ještě je obviní, že jsou vyzvědači a zavře je do vězení. Po třech dnech je sice zase propustí, ale ponechá si jednoho z nich, Šimeóna. Ten má být rukojmím do doby, než mu přivedou i nejmladšího bratra Benjamína. Benjamín byl tak jako Josef synem Ráchel, ženy, již Jákov nade vše miloval. A Jákov proto Benjamína asi miloval stejně jako dřív Josefa... a Bible neříká nic o tom, jak moc to bratrům šlo na nervy.

Starý zákon ale není moderní román. Psychologii postav nelíčí pohledem do jejich nitra, ale to, co se odehrává v lidské duši, často znázorňuje příběhem – někdo někam jde a

něco tam udělá, a z toho máme poznat, co se v něm děje. Je tomu tak i v tomto případě: nenadále neštěstí, které Jákobovy syny v podobě křivého obvinění v Egyptě postihne, je nutí hledat odpověď na otázku proč – a vrací jejich myšlenky k zločinu, který společně spáchali. Říkají si: „Jistě jsme se provinili proti svému bratru; viděli jsme jeho tíseň, když nás prosil o smilování, ale nevyslyšeli jsme ho. Proto jsme přišli do tísně teď my.“ (42,21)

Takhle vypadá nevyznaná, nesmířená vina. Bratři jsou takříkajíc na půl cesty: vědí, že udělali něco špatně; ale nemají odvalu to vyznat – ne-li Josefovi – toho přece prodali –, tedy alespoň svému otci, jemuž způsobili velkou bolest. Ještě po návratu Jákobovi vyprávějí: říkali jsme mu, že jsme poctiví lidé, že nás bylo dvanáct bratrů, jeden, ten že už není, a nejmladší že je teď u otce. – O tom, proč není ten, co není, ani muk. V každém případě půjdou ještě dvakrát nahoru do Kenaanu a ještě dvakrát dolů do Egypta. Tak dlouhá cesta je k odpuštění a smíření a tolik stojí sestupování a vystupování.

O Josefovi se tu říká jen, že se „od nich odvrátil a zaplakal“ (42,24). Nevíme, proč Josef plakal. Možná se mu vybavila ta dávná křivda. Možná byl dojat tím, že se proti vší pravděpodobnosti znovu shledává s bratry. A možná byl taky na půl cesty jako oni. Nevíme. Víme, že – stále ještě nepoznán – trvá na tom, že za ním do Egypta musí přijít i Benjamín.

Nelze se divit, že Jákob nechce Benjamína do Egypta pustit. On jediný mu připomíná Ráchel, její rysy, její posušky, její lásku. Nakonec ale obilí znovu dochází – a jemu, pokud nechce i s celou rodinou zemřít hladu, nic jiného nezbyvá. Pošle tedy Benjamína s Judou – s tím, který dostal ten nápad, že bude Josefa lepší prodat než zabít. [Máme tady všechny ty komplikované příbuzenské vztahy, takže se musíme kolem dokola zabývat tím, kdo komu co řekl nebo udělal a jaký to má nebo nemá význam – jako bychom se za ty tisíce let vůbec nijak neposunuli. Kdo tohle nezná ze své rodiny, hod' první kamenem.] A vysílá je – Jákob – s požehnáním: „Sám Bůh všemohoucí ať vás obdaří před tváří toho muže slitováním.“ A jsou to slova hlubší, než sám Jákob tuší.

Bratři prodali Josefa do otroctví – a teď se sami bojí, že je i s jejich osly zajmou (43,18). Klanějí se mu až k ponížení, nazývají se otroky, Josef je pro ně egyptský papaláš, má v Egyptě nějaký Agrofert a kdo ví, co od takového člověka čekat. Když Josef vidí Benjamína, rozpláče se podruhé. „Byl hluboce pohnut a dojat bratrem až k pláči; vešel proto do pokojíku a rozplakal se tam. Potom si umyl obličej, vyšel a s přemáháním řekl: „Podávejte jídlo.“ (43,30–31). Možná se tak velké věci, jako je smíření a odpuštění, bez slz neobejdou. Smíření se nedá předstírat, žádný veselý na tváři smích, hluboký v srdci žal. Musí to být doopravdy.

Přes všechno to dojetí ale Josef vystaví bratry ještě jedné zkoušce. Zase tu jde především o to, abychom my čtenáři nebo posluchači viděli, že Juda se změnil. Když hrozí, že Benjamín bude muset v Egyptě zůstat jako otrok, Juda – náš známý Juda – pronese řeč, v níž se nabízí jako otrok sám, aby se Benjamín mohl svobodně vrátit k otci Jákobovi. „Proto dovol, aby tvůj otrok zůstal u svého pána v otroctví namísto tohoto chlapce, a chlapec ať smí se svými bratry odejít. Jak bych mohl k svému otci přijít, kdyby chlapec nebyl se mnou? Což bych se mohl dívat na utrpení, které by mého otce postihlo?“ Tomuhle Nový zákon říká *metanoia* – obrácení, změna smýšlení. Udělal jsem to jednou a už se to nebude opakovat.

A teď teprve přichází ono velké finále 45. kapitoly, kterou jsme četli úvodem. Josef, který se možná během této zkoušky identifikoval s Benjaminem – kdyby Juda souhlasil s tím, že Benjamin zůstane v Egyptě, jako by do otroctví znovu prodali jeho samého –,

nevydrží. Pošle přítomné Egyptány pryč a rozpláče se tak, že to bratři vidí a faraonův dům slyší. Odpuštění je intimní věc, nemáme k němu zvat cizí lidi a ukazovat jim své nudle a posmrkané kapesníky. A už vůbec jim nemáme ukazovat, jací jsme grandí, protože to by pak nebylo odpuštění, ale sebe prezentace.

A že Josef grand je! V bratrech by se krve nedořezal, jako by se před nimi jejich vina zhmotnila – a přes ty Josefovy osvobodivé slzy už si zřejmě představovali, že nastal jejich konec. Co se jim asi honilo hlavou, když Josef poslal všechny Egyptány pryč? Josef už ale není na půl cesty, jak tomu bylo před dvěma kapitolami. Dopracoval se ke skutečnému odpuštění. Jak se to pozná? Dokáže vidět minulost bez hořkosti. Místo aby se kochal hrůzou svých bratrů, vyloží to, co se stalo, jako něco dobrého: to Bůh ho vyslal do Egypta, aby je mohl později zachránit. Josef to v tuto chvíli už vidí tak, jak to později napíše apoštol Pavel: těm, kdo milují Boha, všechno napomáhá k dobrému. I to, co je těžké a trpké. Právě to je přece v dobách zlých naše naděje – že Bůh píše rovně po křivých řádcích.

A ještě jedné věci si můžeme všimnout. Vina se tu nikde nebagatelizuje, nikde se tu neříká, že to byla jenom taková klukovina. Žádné „sorry jako“. Josef to hned na začátku říká jasně: „Já jsem váš bratr Josef, kterého jste prodali do Egypta.“ Ta nešťastná, zlá příhoda už bude navždy součástí Josefovy identity, jeho životního příběhu, tak jako bude součástí identity a životního příběhu jeho bratrů. Minulost se nedá smazat a odpustit neznamená vinu bagatelizovat. Smíření znamená vinu neutralizovat, nedovolit, aby dál škodila.

Překvapilo mne, když jsem před časem četla slova žen z jedné africké země dlouho sužované válkou. Říkaly, že nechtějí spravedlnost, protože té se v kontextu občanské války nedá dosáhnout. Říkaly, že chtějí smíření, že to je jediná cesta, která má budoucnost. Josefův příběh říká něco podobného. Vina tu je, nelze ji odčinit ani smazat, ale když své strachy, úzkosti a zranění dokážeme s Boží pomocí přijmout a proměnit, nebude už ničit život ani poškozeným, ani provinilým. Znovu nám může vytanout na mysli výrok apoštola Pavla z listu Římanům, který je natolik obecný, že mu někdy těžko rozumíme – ale v našem kontextu snad srozumitelný přece jen je: „kde se rozmohl hřích, tam se ještě mnohem více rozhojnila milost, aby tak jako vládla hřích a přinášel smrt, vládla ospravedlněním milost a přinášela věčný život skrze Ježíše Krista, našeho Pána.“ (Ř 5,20–21)

Hospodine, Bože plný slitování a milostivý, shovívavý, nejvyšší milosrdný a věrný, ty víš, jak nesnadné je pro nás odpouštět a o odpuštění žádat. Věříme však, že když se ti v modlitbě otevřeme, ty sám v nás dokážeš odpustit to, na co sami nestačíme. Prosíme tě o tvou pomoc, aby naše touha po odpuštění byla silnější než naše slabosti. Amen